

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОЇ ЕКОНОМІКИ

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF GREEN ECONOMY DEVELOPMENT

УДК 502.131.1

<https://doi.org/10.32843/bses.59-31>

Ткачук В.І.

д.е.н., професор, професор кафедри економіки і підприємництва
Поліський національний університет

Бугайчук В.В.

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки і підприємництва
Поліський національний університет

Позняков В.В.

студент
Поліський національний університет

Tkachuk VasyI

Polissia National University

Bugaychuk Vita

Polissia National University

Poznyakov Vladimir

Polissia National University

У статті досліджено дефініцію зеленої економіки, встановлено чинники, концепції та погляди щодо її формування. Зосереджено увагу на взаємопов'язаних елементах її розвитку. Визначено необхідність такого виду економіки для суспільства. Встановлено, що зелена економіка розвивається під дією окремих принципів, дотримання яких забезпечить розвиток суспільства на економічному, моральному, соціальному та екологічному рівнях. Осмислення необхідності дотримання принципів зеленої економіки як аксіоми прямо відобразиться на господарській діяльності кожного окремого підприємства та держави загалом. Оцінка розвитку зеленої економіки поєднує показники, які мають враховувати оцінки раціональності використання природних ресурсів, масштаби викидів виробничих токсинів у навколишнє середовище та кількість підприємств, економічна діяльність яких пов'язана з природоохоронними цілями розвитку суспільства.

Ключові слова: зелена економіка, суспільство, добробут, екологічні технології, безпечне виробництво, принципи розвитку.

В статье исследована дефиниция зеленой экономики, установлены факторы,

концепции и взгляды по ее формированию. Сосредоточено внимание на взаимосвязанных элементах ее развития. Определена необходимость такого вида экономики для общества. Установлено, что зеленая экономика развивается под действием отдельных принципов, соблюдение которых обеспечит развитие общества на экономическом, нравственном, социальном и экологическом уровнях. Осмысление необходимости соблюдения принципов зеленой экономики как аксиомы прямо отразится на хозяйственной деятельности каждого отдельного предприятия и государства в целом. Оценка развития зеленой экономики сочетает показатели, которые должны учитывать оценки рациональности использования природных ресурсов, масштабы выбросов производственных токсинов в окружающую среду и количество предприятий, экономическая деятельность которых связана природоохранными целями развития общества.

Ключевые слова: зеленая экономика, общество, благосостояние, экологические технологии, безопасное производство, принципы развития.

Problems with irrational use of exhaustible natural resources, barbaric methods of doing business, aimed not at meeting the needs of consumers and product quality, but only at obtaining mercantile benefits, using energy-intensive technologies and other social problems of business determine the revision of the entire system and ensuring its well-being. Thus, the emergence of a green economy has become necessary for society, because this type of economy combines all spheres of life and interferes not only in economic activities or management processes, but also in the processes of relationships and mentality. The article examines the definition of green economy, establishes the factors, concepts and views on its formation. It is determined that the green economy is a unique way of doing business, which is responsible to society for the growth of its welfare, through the rational use of the opportunities of the outside world. Its peculiarity is that it cannot exist autonomously and is closely interconnected with the environmental, circular, ecological, feminist, and social and bio economies. They are complementary and inseparable, as each of them performs special functions for the civilized development of society. It is established that the green economy develops under the influence of certain principles, the observance of which will ensure the development of society at the economic, moral, social and environmental levels. Understanding the need to adhere to the principles of the green economy as an axiom will directly affect the economic activity of each individual enterprise and the state as a whole. The assessment of the development of the green economy combines indicators that should take into account assessments of the rational use of natural resources, the scale of emissions of industrial toxins into the environment and the number of enterprises whose economic activities are related to environmental development goals. The key principles which need to be followed in the direction development of green economy are established and the effect from their introduction in economic activity of the enterprise is defined.

Key words: green economy, society, welfare, environmental technologies, safe production, principles of development.

Постановка проблеми. Проблеми нераціонального використання вичерпних природних ресурсів, варварські методи ведення бізнесу, націлені не на задоволення потреб споживачів і підвищення якості продукції, а лише на отримання вигоди, використовуючи в господарській діяльності енергозатратні технології та інші соціальні проблеми бізнесу, зумовлюють нині перегляд цілої системи організації безпечного існування суспільства та забезпечення його добробуту. Таким чином, виникнення зеленої економіки стало необхідним для суспільства, адже саме такий вид економіки поєднує усі сфери життєдіяльності та втручається не лише в господарську діяльність чи управлінські процеси, але й у процеси взаємовідносин та менталітету. Зелена економіка покликана змінити менталітет цілого суспільства, переосмислити апетити та запити населення щодо задоволення надмірних потреб, розпочати думати не лише про

власні блага, але й про навколишнє середовище. Розуміння важливості вирішення життєзабезпечуючих проблем зумовило вибір цієї теми та дослідження її на локальному й державному рівнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Питаннями розвитку зеленої економіки, принципів та умов її становлення й проблем щодо її оцінювання займаються такі іноземні та вітчизняні вчені, як R. Becker, L. Georgeson, M. Maslin, M. Poessinouw, R. Shadbegian, I. Бистряков, Т. Галушкіна, Б. Данилишин, В. Дима, Т. Захарова, А. Качинський, Л. Мусіна, Б. Патон. Проте, проаналізувавши значну кількість наукових праць та глибину проведених досліджень, можемо стверджувати, що тематика розвитку зеленої економіки вивчена не в повному обсязі. Відсутність єдиної системи оцінки, сталих показників та чинників впливу на її розвиток та на діяльність окремих підприємств вимагає додаткового дослідження.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження можливостей, принципів, чинників та умов розвитку зеленої економіки в умовах підприємства та країни загалом.

Виклад основного матеріалу дослідження. Вивченням проблем, пов'язаних з екологічною нестабільністю, соціальною несправедливістю, надмірним споживанням природних ресурсів і неврегульованістю жодного з цих питань, більш деталізовано зайнялись науковці у 2008–2012 рр. Так у 2012 р. була розроблена міжнародна концепція зеленої економіки в контексті викорінення бідності та сталого розвитку, яка привернула загальну увагу, оскільки включала екологічну й соціальну теми. Концепція зеленої економіки була розглянута представниками різних країн на Конференції ООН зі сталого розвитку, яка відбулась у Ріо у 2012 р. [12].

Відповідно до цієї концепції, розвиток зеленої економіки має відбуватися за умови дотримання принципу «забруднювач платить та аналізує процес життєвого циклу». З моменту запуску у 2008 р. ініціативи ООН із зеленої економіки (GEI), однієї з дев'яти спільних кризових ініціатив, спостерігається поширення тлумачень та визначень таких термінів, як «зелене зростання» та «озеленення економіки». Ці терміни широко використовуються як взаємозамінні та взаємопов'язані у постійно зростаючій кількості галузей економіки [10; 11].

Підтримуючи думку іноземних та вітчизняних науковців, доходимо висновку, що зелена економіка розвивається на перетині різних концепцій розвитку суспільства (рис. 1).

Наведений рисунок ілюструє особливості зеленої економіки, яка пов'язана з іншими економіками та концепціями їх розвитку. Основні проблеми, на вирішення яких спрямована зелена економіка, свідчать про її зв'язок з іншими економіками. Зокрема, питання повторного використання природних ресурсів засвідчує її зв'язок із циркулярною економікою; боротьба з викидами CO₂, утворенням та накопиченням відходів – з екологічною економікою та економікою навколишнього середовища; впровадження у виробничі процеси зелених інноваційних технологій – з біоекономікою; боротьба за соціальну рівноправність усіх верств населення – із соціальною економікою; дотримання соціальних зв'язків, зміцнення довіри, підтримка прав корінних народів та меншин пов'язують її з феміністською економікою.

Такий тісний зв'язок засвідчує глибину проникнення цієї економіки у проблеми суспільства для забезпечення їх вирішення та підвищення рівня добробуту всесторонньо.

В процесі підготовки проєктів Закону України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» та Національного плану дій з охо-

рони навколишнього природного середовища на 2011–2015 роки були внесені численні пропозиції, спрямовані на екологізацію усіх галузей економіки та упровадження таких інструментів зеленої економіки, як технології більш чистого виробництва, органічне сільськогосподарське виробництво, зелене будівництво, зелені закупівлі в державному та приватному секторах [1].

На думку Б. Патона, зелена економіка інтегрує в собі екологію людини та простору в одне системне ціле за допомогою економічних та ефективних ринкових механізмів, вирішуючи перспективне завдання сталого розвитку [5, с. 44].

Вітчизняні вчені, вивчаючи економічні інструменти переходу до зеленої економіки, виділили основні з них, а саме бюджетно-податкові, екологічні податки та податкові пільги; інвестиції у зелене підприємництво; зелені облігації, зелені тарифи, субсидії на екологічне та органічне виробництво, податок на CO₂ [2, с. 183; 3; 9].

Екологізація економіки за допомогою сільського господарства стосується підвищення продовольчої безпеки (доступності, доступу, стабільності та використання) за використання меншої кількості природних ресурсів за рахунок підвищення ефективності по всьому ланцюжку харчової вартості. Цього можна досягти із застосуванням екосистемного підходу до управління сільським, лісовим та рибним господарствами таким чином, щоби враховувати різноманітність суспільних потреб та бажань, не ставлячи під загрозу можливості майбутніх поколінь скористатися усіма товарами та послугами, що надаються наземними та морськими екосистемами [4].

Зелена економіка у своїй основі відповідає системі принципів, які забезпечують безпечні умови виробництва, розвитку економіки та життєзабезпечення населення (рис. 2).

Рис. 1. Концептуальний зв'язок зеленої економіки з іншими життєзабезпечуючими видами економік

Джерело: власні дослідження

Рис. 2. Принципи розвитку зеленої економіки в умовах підприємства

Джерело: власні дослідження

Зазначені на рисунку принципи здійснюють безпосередній вплив на розвиток економіки підприємства та держави загалом, а також відповідають міжнародній політиці. Впровадження в політику підприємства таких принципів розвитку зеленої економіки сприятиме його розвитку, зміцнить імідж на національному та міжнародному рівнях, а також підвищить рівень конкурентоспроможності.

Розуміння еколого-економічного розвитку будь-якого сектору є складним процесом, а оцінювання рівня розвитку зеленої економіки є особливо складним [8].

Точне вимірювання зеленої економіки за допомогою національної статистики або опитувань компаній є складним завданням, яке часто вимагає додаткових зусиль та досліджень або альтернативних методів збору даних. Більш того, без спільного визначення меж зелену економіку

неможливо ідентифікувати за допомогою стандартних галузевих класифікацій [6]. На думку іноземних науковців, оцінювання рівня розвитку зеленої економіки здійснюється за допомогою показників ефективності впроваджених інновацій, їх екологічності, соціальною складовою частиною та технологічними змінами, які відбулися після впровадження [7].

Оцінка розвитку зеленої економіки повинна поєднувати комплекс відповідних показників, які оцінюють рівень виконання кожного завдання, які вона визначає обов'язковими до виконання. Так, світовою спільною визначено низку показників, які мають враховувати оцінки раціональності використання природних ресурсів, масштаби викидів виробничих токсинів у навколишнє середовище та кількість підприємств, економічна діяльність яких пов'язана з природоохоронними цілями розвитку

Таблиця 1

Індикатори розвитку зеленої економіки

Назва індикатора	Аспект визначення
Екологічна та ресурсна продуктивність	Визначає рівень ефективності використання природного капіталу
База природних активів	Визначає ризики для економічного стійкого зростання
Екологічні аспекти якості життя	Визначає ризики для здоров'я й безпеки, доступність зручностей та екосистемних послуг
Економічні можливості та політичні рішення	Визначає ефективність політики, її роль на шляху до «зеленого» зростання (інвестиції в зелені види діяльності та розвиток технологій, стимулювання екоінновацій і зелених закупівель, реформування субсидій та цін)
Соціально-економічний контекст та характеристики економічного зростання	Використовуються для відображення результатів зеленої трансформації на макрорівні

Джерело: розроблено авторами

суспільства. Система індикаторів розвитку зеленої економіки наведена в табл. 1.

Таку структуру індикаторів було розроблено для кількісного та якісного оцінювання рівня «озеленення» економіки країни.

Використання цих індикаторів дасть змогу проаналізувати можливості досягнення сталого розвитку в умовах конкретних обмежень та відповідних цільових орієнтирів. Детальний аналіз групи індикаторів дасть можливість своєчасно здійснити коригування дестабілізуючих ситуацій на різних рівнях розвитку зеленої економіки.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, зелена економіка є унікальною економікою, яка перед суспільством несе відповідальність за зростання його добробуту шляхом раціонального використання можливостей навколишнього світу. Її особливістю є те, що вона не може існувати автономно та тісно взаємопов'язана з економікою навколишнього середовища, циркулярною, екологічною, феміністською, соціальною економіками та біоекономікою. Вони є взаєдоповнюючими та нероздільними, оскільки кожна з них виконує особливі функції щодо цивілізованого розвитку суспільства.

Зелена економіка ґрунтується на принципах добробуту, справедливості, планетних меж, ефективності та достатності, належного управління. Такі принципи визначають нові підходи до розвитку економіки окремого суб'єкта господарювання та національної економіки загалом.

Оцінка розвитку зеленої економіки поєднує показники, які мають враховувати оцінки раціональності використання природних ресурсів, масштаби викидів виробничих токсинів у навколишнє середовище та кількість підприємств, економічна діяльність яких пов'язана з природоохоронними цілями розвитку суспільства.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Всеукраїнська громадська організація природоохоронного спрямування «Жива планета». «Зелена» економіка. Київ, 2019. URL: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/zelena-economika.html> (дата звернення: 23.11.2020).
2. Дима В. Фінансові інструменти стимулювання розвитку «зеленої» економіки в Україні. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 5–6. С. 182–187. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.182 (дата звернення: 10.11.2020).
3. Захарова Т. «Зеленая» экономика как новый курс развития: глобальный и региональный аспекты. *Вестник Томского государственного университета. Экономика*. 2011. № 4. С. 28–38. URL: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000455485> (дата звернення: 10.11.2020).
4. Зелена економіка. European Environment Agency. EEA, 2020. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-environment-aoa/chapter3.xhtml> (дата звернення: 10.11.2020).

5. Національна парадигма сталого розвитку України / за заг. ред. Б. Патона. Київ : Державна установа «Інститут економіки природокористування та сталого розвитку Національної академії наук України», 2012. 72 с.

6. Becker R.A., Shadbegian R.J. Environmental products manufacturing: a look inside the green industry. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*. 2009. Vol. 9. Issue 1. P. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.2202/1935-1682.2117> (дата звернення: 21.11.2020).

7. ECO Canada (2010) Defining the green economy: labour market research study. *Environmental Careers Organization Canada, Calgary*. URL: <https://www.eco.ca/ecoreports/pdf/2012-Green-Jobs-Map-Tracking-Employment-through-Canadas-Green-Economy.pdf> (дата звернення: 23.11.2020).

8. Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M. The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies and their interactions. *Geo: Geography and Environment Journal*. 2017. Vol. 4. No. 1. P. 1–23. URL: <https://doi.org/10.1002/geo2.36> (дата звернення: 21.11.2020).

9. Green economics: an introduction to theory, policy and practice. Molly Scott Cato. London : Earthscan, 2009. 240 p.

10. Green economy / European Environment Agency (EEA). 2020. URL: <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-environment-aoa/chapter3.xhtml> (дата звернення: 01.12.2020).

11. United Nations Sustainable Development Group. Probably the most well-known outputs of these initiatives are the Green Jobs report and the Green Economy Report. 2008. URL: <http://www.undg.org/index.cfm?P=1316> (дата звернення: 01.12.2020).

12. UNEP. We promote the transition to economies that are low carbon, resource efficient and socially inclusive. 2011. URL: <http://www.unep.org/greeneconomy> (дата звернення: 01.12.2020).

REFERENCES:

1. Vseukrajinskoji ghromadskoji orghanizaciji pryrodokhoronnogho sprjamuvannja “Zhyva planeta” (2019). “Zelena” ekonomika [“Green” economy]. Kyiv. Available at: <https://www.zhiva-planeta.org.ua/diyalnist/zelena-economika.html> (accessed 23 November 2020).
2. Dyma V. (2020) Finansovi instrumenty stymuljuvannja rozvytku “zelenoji” ekonomiky v Ukraini [Financial instruments to promote “green” economy development in Ukraine]. *Investytsiyi: praktyka ta dosvid (electronic journal)*, vol. 5–6, pp. 182–187. DOI: 10.32702/2306-6814.2020.5-6.182 (accessed 10 November 2020).
3. Zakharova T. (2011) “Zelenaya” ekonomika kak novyy kurs razvitiya: global'nyy i regional'nyy aspekty [“Green” economy as new course of development: global and regional aspects]. *Visnyk Tomskogo gosudarstvennogo universiteta. Ekonomika*. № 4, pp. 28–38. Available at: <http://sun.tsu.ru/mminfo/000063105/ec/16/image/16-028.pdf> (accessed 10 November 2020).
4. European Environment Agency (2020) [Green economy]. EEA. Available at: <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-environment-aoa/chapter3.xhtml> (accessed 10 November 2020).

5. Paton B. (2012) Natsionalna paradyhma staloho rozvytku Ukrainy [National paradigm of sustainable development of Ukraine]. Kyiv: Derzhavna ustanova "Instytut ekonomiky pryrodokorystuvannia ta staloho rozvytku Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy". (in Ukrainian)
6. Becker R.A., Shadbegian R.J. (2009) Environmental products manufacturing: a look inside the green industry. *The B.E. Journal of Economic Analysis & Policy*, vol. 9, issue 1, pp. 1–25. DOI: <https://doi.org/10.2202/1935-1682.2117> (accessed 21 November 2020).
7. ECO Canada (2010) Defining the green economy: labour market research study. Environmental Careers Organization Canada, Calgary. Available at: <https://www.eco.ca/ecoreports/pdf/2012-Green-Jobs-Map-Tracking-Employment-through-Canadas-Green-Economy.pdf> (accessed 23 November 2020).
8. Georgeson L., Maslin M., Poessinouw M. (2017) The global green economy: a review of concepts, definitions, measurement methodologies and their interactions. *Geo: Geography and Environment Journal*, vol. 4, no. 1, pp. 1–23. URL: <https://doi.org/10.1002/geo2.36> (accessed 21 November 2020).
9. Green economics: an introduction to theory, policy and practice (2009). Molly Scott Cato London: Earthscan, P. 240.
10. Green economy. (2020) European Environment Agency (EEA). Available at: <https://www.eea.europa.eu/publications/europes-environment-aoa/chapter3.xhtml> (accessed 01 December 2020).
11. United Nations Sustainable Development Group (2008). Probably the most well-known outputs of these initiatives are the Green Jobs report and the Green Economy Report. Available at: <http://www.undg.org/index.cfm?P=1316> (accessed 01 December 2020).
12. UNEP (2011) We promote the transition to economies that are low carbon, resource efficient and socially inclusive. Available at: <http://www.unep.org/greeneconomy> (accessed 01 December 2020).